

ENFLASYON DÜZELTMESİNDEN TMS 29'A: TÜRKİYE'DE ENFLASYON MUHASEBESİNİN KIRK YILLIK YOLCULUĞU (1980–2023)

Yasin Reyhan¹

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye’de enflasyon muhasebesi uygulamalarının kırk yıllık tarihsel gelişimini ve geçirdiği dönüşümleri, yasal düzenlemeler, muhasebe standartları ve kurumsal uygulama deneyimleri çerçevesinde analiz etmektedir. 1980’li yıllarda başlayan teorik tartışmalardan 2003 yılındaki VUK 5024 uygulamasına ve 2023 itibarıyla TMS 29 ile yeniden yürürlüğe giren çift hatlı raporlama modeline kadar uzanan bu süreçte, enflasyon muhasebesi Türkiye muhasebe sistemi içinde hem teknik hem de kurumsal düzeyde önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Çalışma, üç dönemli tarihsel bir sınıflama üzerinden Türkiye’deki enflasyon muhasebesi yaklaşımlarını karşılaştırmalı olarak ele almakta; özellikle 2023 sonrası TMS 29 ve Vergi Usul Kanunu’nun eşzamanlı uygulanmasının yarattığı çift yönlü raporlama yapısını analiz etmektedir. Ayrıca parasal kazanç/kayıp kavramı, muhasebe teorisi bağlamında ele alınmakta ve IASB’nin 2024 tarihli tartışma belgesi çerçevesinde gelecekteki uygulamalara ilişkin çıkarımlar sunulmaktadır. Bu yönüyle çalışma, yalnızca tarihsel bir derleme değil, aynı zamanda normatif değerlendirmeler içeren özgün bir analiz niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe tarihi, Enflasyon muhasebesi, VUK 5024, TMS 29, Finansal raporlama.

JEL Sınıflandırması: M40, M41.

¹ Dr, Yozgat Bozok Üniversitesi, yasin.reyhan@yobu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0683-9117.

Atıf (Citation): Reyhan, Y. (2025). Enflasyon Düzeltmesinden TMS 29’a: Türkiye’de Enflasyon Muhasebesinin Kırk Yıllık Yolculuğu (1980–2023). *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*(29), 109-121.

FROM INFLATION ADJUSTMENT TO TAS 29: A FORTY-YEAR JOURNEY OF INFLATION ACCOUNTING IN TÜRKİYE (1980–2023)

ABSTRACT

This study analyzes the forty-year historical development and transformation of inflation accounting practices in Türkiye, focusing on legal regulations, accounting standards, and institutional implementation experiences. Beginning with theoretical discussions in the 1980s, the study traces the evolution from the enactment of Law No. 5024 in 2003 to the reintroduction of inflation adjustment under TMS 29 in 2023. The analysis is structured around three distinct periods, comparing Turkey's approaches to inflation accounting within each phase. Particular emphasis is given to the dual reporting model that emerged from the simultaneous implementation of TMS 29 and the Tax Procedure Law in 2023. Additionally, the concept of monetary gain/loss is evaluated within the framework of accounting theory, and insights are provided regarding future directions based on the IASB's 2024 Discussion Paper (DP/2024/1). Thus, the study offers not only a historical review but also a normative perspective grounded in both theory and current practice.

Keywords: Accounting history, Inflation accounting, Law No. 5024, TMS 29, Financial reporting.

Jel Classification: M40, M41.

1. GİRİŞ

Yüksek enflasyon ortamları, yalnızca fiyat istikrarını değil, aynı zamanda finansal raporlama sistemlerinin güvenilirliğini ve karar destek işlevini de tehdit eden yapısal kırılmalar yaratmaktadır. Paranın satın alma gücündeki erime, nominal tutarlara dayalı muhasebe sistemlerinde bilgi bozulmasına yol açmakta; bu durum, yatırımcıların yanıltıcı verilere dayanarak karar almalarına, kamu otoritelerinin yanlış vergi tahakkuklarında bulunmalarına ve sermaye kayıplarının gizlenmesine neden olabilmektedir. Bu bağlamda enflasyon muhasebesi, parasal olmayan kalemlerin genel fiyat düzeyine göre düzeltilmesini esas alan, finansal tabloların gerçeğe uygun değerlendirilmesine yaklaştırılmasını hedefleyen özel bir muhasebe tekniğidir.

Türkiye örneği, enflasyon muhasebesi literatüründe dikkat çeken istisnai bir deneyimi barındırmaktadır. Zira Türkiye, aynı mali dönem içerisinde hem 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun geçici 33. maddesi çerçevesinde yeniden değerlemeye dayalı vergi uyumlu düzeltmeleri hem de Türkiye Muhasebe Standardı 29 (TMS 29) kapsamında uluslararası finansal raporlamaya yönelik endekslemeleri eş zamanlı olarak yürürlüğe koymuştur. Böylelikle, aynı verinin iki farklı sistemle işlenmesi zorunlu hâle gelmiş; çift hatlı raporlama modeli fiilen uygulanmaya başlanmıştır. Bu durum, yalnızca teknik bir hesaplama süreci değil; aynı zamanda mevzuat uyumu, yazılım entegrasyonu, mesleki yeterlik ve kurumsal koordinasyon açısından da çok katmanlı bir dönüşümü ifade etmektedir.

Enflasyon düzeltilmesine yönelik bu tür ikili yapılar, muhasebe literatüründe nadir görülen uygulamalardır. Ancak benzer şekilde yüksek enflasyonla karşı karşıya kalan bazı Latin Amerika ülkelerinde (örneğin Arjantin, 2003 sonrası; Brezilya, 1995 ve 2023

revizyonları) de farklı düzeylerde ikili veya paralel raporlama sistemlerine başvurulduğu bilinmektedir (IASB Basis for Conclusions, 2018). Bu bağlamda Türkiye örneği, yalnızca ulusal düzlemde değil, gelişmekte olan ekonomiler açısından da karşılaştırmalı analizlere zemin sunabilecek özgün bir vaka niteliği taşımaktadır.

Bu çalışma, Türkiye’de enflasyon muhasebesine ilişkin kurumsal gelişim sürecini, yasal düzenlemeler, uygulama pratikleri ve raporlama teknikleri bakımından dönemsel olarak analiz etmektedir. Ele alınan üç temel dönem; (i) 1980–2002 arası kuramsal hazırlık ve sınırlı uygulama dönemi, (ii) 2003–2004 arasında 5024 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren ilk yasal uygulama süreci ve (iii) 2023 yılı itibarıyla hem TMS 29 hem de VUK esaslı uygulamaların eş zamanlı yürütüldüğü çok eksenli raporlama evresidir. Bu dönemlerin her biri, kendi iç dinamikleri ve mevzuat çerçevesi doğrultusunda ele alınmakta; ayrıca uluslararası literatürde yer alan teorik yaklaşımlarla ilişkilendirilerek derinlemesine karşılaştırılmaktadır.

2. ENFLASYON MUHASEBESİNİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ALTYAPISI

Enflasyon muhasebesi, yüksek enflasyon dönemlerinde finansal tabloların paranın satın alma gücündeki değişimleri dikkate alacak şekilde düzeltilmesini amaçlayan bir mali raporlama tekniğidir. Bu teknik, işletmelerin finansal durumlarını ve performanslarını daha doğru ve karşılaştırılabilir bir biçimde sunmalarını sağlar. Geleneksel muhasebe sistemleri, nominal değerler üzerinden kayıt yaptığı için yüksek enflasyon ortamlarında parasal olmayan kalemlerin gerçeğe uygun değerinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu durum, finansal tabloların yanıltıcı hâle gelmesine ve ekonomik kararların sağlıklı verilmesine yol açmaktadır (Akçay, 2024: 107; Güneş & Uysal, 2024: 5).

Uluslararası düzeyde enflasyon muhasebesine yönelik ilk kapsamlı standart, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından 1989 yılında yayımlanan IAS 29 “Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama” standardıdır. Türkiye’de bu standart, Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) 29 adıyla 2005 yılında yürürlüğe girmiştir (Gökçen & Öztürk, 2023: 505). Bu standarda göre, fiyat düzeyindeki değişimlerin ciddi boyutlara ulaştığı ekonomilerde faaliyet gösteren işletmelerin mali tabloları, genel fiyat düzeyine göre düzeltilmeli; parasal olmayan kalemler endekslenmeli, gelir ve giderler ise ortalama endeksle düzeltilmelidir (IASB, 1990; Yücel, 2022: 114).

Enflasyon muhasebesi, muhasebe sisteminin temelini oluşturan gerçeğe uygun sunum, karşılaştırılabilirlik, ihtiyaca uygunluk, ihtiyatlılık ve parayla ölçülebilirlik gibi muhasebe ilkeleriyle doğrudan ilişkilidir (Alexander & Britton, 2004). Ancak enflasyonist dönemlerde bu ilkelerden sapmalar yaşanmakta; örneğin, paranın değer ölçüsü olma niteliği zayıfladığı için “parayla ölçülebilirlik” ilkesi zedelenmektedir. Benzer biçimde, tarihi maliyetle izlenen sabit kıymetler ya da stoklar, zaman içinde ekonomik gerçeklikle örtüşmeyen bilançolar doğurabilmektedir (Ağaya, 2023: 47–48).

Finansal tablolar açısından değerlendirildiğinde, enflasyonun bilanço üzerindeki etkileri sabit kıymetler, stoklar ve öz kaynaklar gibi parasal olmayan kalemlerin nominal değerle gösterilmesinden kaynaklı bilgi bozulmaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Gelir tablosunda ise satışların maliyeti, amortisman giderleri ve parasal kazanç/kayıplar üzerinde önemli sapmalar yaşanmaktadır (Terzi & Kıymet Şen, 2024: 130). Bu nedenle enflasyon düzeltmesi yalnızca teknik değil, aynı zamanda bilgi kalitesine yönelik yapısal bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’de enflasyon muhasebesi uygulaması yalnızca TMS 29’a değil, aynı zamanda 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun mükerrer 298. maddesine dayalı olarak 5024 sayılı Kanun çerçevesinde de düzenlenmiştir. Ancak bu iki sistem; kapsam, uygulama yöntemi, değerlendirme esasları ve raporlama biçimi bakımından ciddi farklılıklar göstermektedir. Bu durum, uygulayıcılar açısından karmaşıklık yaratmakta, işletmelerin hem ulusal hem de uluslararası standartlara göre çift yönlü raporlama yapmasını gerektirmektedir (Kurtuluş, 2024: 24; Güneş & Uysal, 2024: 14).

Özetle enflasyon muhasebesi, muhasebe teorisinin temel ilkeleriyle birebir örtüşen ve yüksek enflasyon dönemlerinde finansal bilgi üretiminin doğruluğunu ve şeffaflığını artıran bir raporlama tekniğidir. Gelişen standartlar ve Türkiye’ye özgü mevzuatlarla birlikte bu sistemin evrimi, yalnızca teknik bir uygulama süreci değil, aynı zamanda kurumsal ve tarihsel bir dönüşüm süreci olarak da değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, bir sonraki bölümde Türkiye’de enflasyon muhasebesi uygulamalarının tarihsel seyri, dönemselleştirilmiş şekilde ele alınacak; 1980’lerden günümüze kadar olan gelişim süreci, mevzuat temelli karşılaştırmalar eşliğinde değerlendirilecektir.

3. TÜRKİYE’DE ENFLASYON MUHASEBESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MEVZUAT KARŞILAŞTIRMASI

Enflasyon muhasebesi, Türkiye’de uzun yıllardır gündemde olan ancak uygulama düzeyinde süreklilik kazanamayan bir muhasebe pratiğidir. Özellikle 1980 sonrası yüksek enflasyon ortamında çeşitli meslek kuruluşları ve akademik çevreler tarafından teorik düzeyde tartışılmış, ancak uygulama ancak 2003 yılında 5024 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesiyle yasal zemine oturtulabilmiştir (Keskin, 2024: 899). Bu uygulama kısa sürede durdurulmuş; 2023 yılı itibarıyla yeniden hayata geçirilmiştir. Türkiye’deki enflasyon muhasebesi serüveni, ülkenin ekonomik dalgalanmaları, kurumsal reformları ve muhasebe sistemindeki dönüşümlerle doğrudan ilişkilidir. Türkiye’de uygulanan enflasyon muhasebesi modelleri, hem kavramsal altyapı hem de uygulama yöntemleri açısından birbirinden farklı üç dönem çerçevesinde değerlendirilmelidir:

1. 1980–2002 yılları arası: Teorik tartışmaların ve hazırlık çalışmalarının yapıldığı dönem,
2. 2003–2004 arası: 5024 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren VUK tabanlı ilk yasal uygulama dönemi,

3. 2023 ve sonrası: 7352 sayılı Kanun ve TMS 29 çerçevesinde yeniden uygulamaya alınan ve hem ulusal hem de uluslararası standartlarla uyumlaştırılmış dönem.

Aşağıda yer alan tablo, söz konusu üç dönemin temel yasal dayanaklarını, uygulama esaslarını ve muhasebe sistemi üzerindeki etkilerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır:

Tablo.1. Türkiye'de Enflasyon Muhasebesi Dönemsel Karşılaştırma

Dönem	Yasal Dayanak	Uygulama Tipi	Endeksleme Ölçütü	Parasal Kalemler	Parasal Olmayan Kalemler
1980–2002 (Hazırlık/Tartışma Süreci)	SPK XI/20 Tebliği (sınırlı), tartışma metinleri	Teorik/İzleme	Öneri düzeyinde, (Yİ-ÜFE)/ TÜFE tartışmaları	Ele alınmadı	Teorik öneri
2003–2004 (VUK 5024 Uygulaması)	5024 sayılı Kanun, VUK Mükerrer 298	Vergi Tabanlı Düzeltme (VUK)	Yİ-ÜFE endeksi (TÜİK)	Düzeltilmez	Yeniden değerlendirme zorunlu
2023 ve Sonrası	7352 sayılı Kanun, VUK Geçici 33; TMS 29	TMS 29 (Uluslararası Raporlama) + Vergi Uygulaması	Yİ-ÜFE (TÜİK), ortalama endeksler	Düzeltilmez (TMS 29 ile uyumlu)	Endeksleme zorunlu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1, Türkiye'nin farklı dönemlerinde benimsediği enflasyon muhasebesi yaklaşımlarının; yalnızca ekonomik gerekliliklere değil, aynı zamanda mevzuatın kapsamına, muhasebe ilkelerine ve teknik uygulama biçimlerine göre şekillendiğini göstermektedir. Özellikle TMS 29 ile VUK 5024 uygulamaları arasında yer alan yapısal ve metodolojik farklılıklar, raporlama biçiminden vergi matrahı hesaplamalarına kadar geniş bir alanı etkilemektedir.

Türkiye'de enflasyon muhasebesi süreci, dönemsel olarak yalnızca mevzuatla değil, uygulamadaki karşılıkları ve kurumsal yaklaşımlar bağlamında da değerlendirilmelidir. Bu nedenle, izleyen başlıklarda bu üç dönem ayrı ayrı ele alınacak; 1980–2002 yılları arasındaki hazırlık ve teorik tartışma dönemi, 2003–2004 yıllarındaki kısa süreli ancak yasal temelli uygulama dönemi ve 2023 sonrası yeniden uygulamaya alınan mevcut dönem, mevzuat belgeleri ve uygulama sonuçları çerçevesinde analiz edilecektir. Ayrıca, TMS 29 ile VUK 5024 uygulamaları arasındaki yapısal farklılıklar da ayrı bir başlık altında karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

3.1. 1980–2002: Tartışma ve Hazırlık Süreci

Türkiye'de enflasyon muhasebesine yönelik uygulamalı adımlar 2003 yılında atılmış olsa da, bu alandaki ilk kuramsal tartışmalar 1980'li yılların başında şekillenmeye başlamıştır. Bu dönem, Türkiye ekonomisinin yüksek enflasyon baskısı altında olduğu, ancak muhasebe sisteminin hâlen nominal esaslara göre çalıştığı bir süreci temsil etmektedir. Enflasyonun işletme sermayesi, öz kaynak yapısı ve gelir-gider dengesine olan etkileri bu yıllarda daha fazla hissedilmiş; dolayısıyla mali tabloların satın alma gücüne göre düzeltilmesi gereği hem akademik çevrelerde hem de uygulayıcılar arasında gündeme gelmiştir (Keskin, 2024: 898).

1980–1990 yılları arasında özellikle muhasebe meslek örgütleri, akademisyenler ve bazı kamu kurumları tarafından yayımlanan raporlar, yüksek enflasyonun mali tablolar üzerindeki bozulma etkilerine dikkat çekmiş; bu bağlamda genel fiyat düzeyine göre düzeltilmiş mali tabloların hazırlanması önerilmiştir (Ağaya, 2023: 48). Ancak bu öneriler, henüz yasal bir çerçeveye oturtulmadığı için uygulamada karşılık bulamamıştır.

1990’lı yıllarda enflasyon muhasebesine yönelik ilgi daha da artmış; özellikle Sermaye Piyasası Kurulu’nun (SPK) XI/20 sayılı tebliği bu dönemin en dikkat çekici düzenlemelerinden biri olmuştur. Bu tebliğ, halka açık şirketlerin yüksek enflasyon dönemlerinde finansal tablolarını düzeltmeleri gerektiğini belirtmiş; ancak kapsam, uygulama rehberi ve yöntem konularında sınırlı düzenlemeler içerdiğinden tam anlamıyla etkin bir uygulamaya dönüşmemiştir (Güneş & Uysal, 2024: 6).

Bu dönemde yaşanan bir diğer temel sorun, muhasebe sisteminin tek düzen hesap planı üzerinden işletilmesi ve genel fiyat düzeyine göre düzeltme yapacak teknik altyapı ile raporlama alışkanlıklarının bulunmamasıdır. Ayrıca dönemin mevzuat yapısı, vergi odaklı muhasebe anlayışına sıkı sıkıya bağlıydı ve bu yapı enflasyon düzeltmesi gibi modern raporlama tekniklerine kapalıydı (Gökçen & Öztürk, 2023: 70).

Bu bağlamda, 1980–2002 dönemi, Türkiye’de enflasyon muhasebesine ilişkin kavramsal farkındalığın arttığı, ancak mevzuat desteği ve uygulama birliğinden yoksun bir geçiş süreci olarak değerlendirilmektedir. Bu teorik birikim ve kurumsal tartışmaların sonucunda, 2003 yılında çıkarılan 5024 sayılı Kanun ile enflasyon muhasebesi ilk kez yasal çerçeveye kavuşturularak uygulama sahasına taşınmış; böylece Türkiye muhasebe sistemi için önemli bir kırılma noktası oluşmuştur. İzleyen bölümde, söz konusu yasal düzenlemenin kapsamı, uygulama esasları ve etkileri detaylı biçimde ele alınacaktır.

3.2. 2003–2004: VUK 5024 Sayılı Kanun Dönemi

2000’li yılların başında Türkiye ekonomisinde yaşanan yapısal reformlar, özellikle 2001 krizinin ardından kamu maliyesinin yeniden düzenlenmesi ve mali disiplinin sağlanması amacıyla birçok alanda köklü yasal değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda, yüksek enflasyonun mali tablolar üzerindeki bozucu etkilerini ortadan kaldırmak ve vergi matrahının daha sağlıklı hesaplanmasını sağlamak amacıyla 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’na eklenen mükerrer 298. madde ile 5024 sayılı Kanun, enflasyon düzeltmesini yasal zorunluluk haline getirmiştir (Keskin, 2024: 899).

Bu düzenleme ile Türkiye’de ilk kez tüm işletmeler için enflasyon muhasebesi uygulaması hayata geçirilmiş, mali tabloların enflasyon düzeltmesi esasına göre düzeltilmesi hüküm altına alınmıştır. Uygulama 2003 yılı sonu itibarıyla yürürlüğe girmiş; ancak ekonomik istikrarın görece sağlanması gerekçesiyle 2004 yılı itibarıyla askıya alınmıştır (Kurtuluş, 2024: 23).

Aşağıdaki tablo, VUK 5024 kapsamında 2003 yılı sonu itibarıyla uygulanan enflasyon muhasebesinin temel özelliklerini özetlemektedir:

Tablo.2. 2003–2004 Dönemi VUK 5024 Enflasyon Muhasebesi Uygulama Özellikleri

Uygulama Kriteri	Açıklama
Yasal Dayanak	5024 sayılı Kanun ile VUK'un Mükerrer 298. maddesi
Uygulama Süresi ve Kapsam	Sadece 2003 yılına ait mali tablolar; bir defaya mahsus uygulama
Yetkili Düzenleyici Kurum	Maliye Bakanlığı (Gelir İdaresi Başkanlığı)
Uygulama Amacı	Vergi matrahını enflasyon etkilerinden arındırmak
Muhasebe Yaklaşımı	Vergi usul esaslı; TMS ile uyumsuz
Düzeltilme Yöntemi	Maliyet bazlı yeniden değerlendirme; geçmiş yıl farklarının düzeltilmesi
Endeksleme Ölçütü	TÜİK tarafından yayımlanan Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE)
Parasal Kalemlere Yaklaşım	Düzeltilmez; nominal değerleriyle raporlanır
Parasal Olmayan Kalemlere Yaklaşım	Zorunlu düzeltme; sabit kıymetler, stoklar ve öz kaynaklar endekslenir
Finansal Raporlama Dili	Türk Lirası; enflasyona göre düzeltilmiş TL değerleriyle
Vergisel Etki	Vergi matrahı, düzeltmeler sonrası yeniden hesaplanır; amortisman tutarları revize edilir

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: Düzeltme katsayılarında 1994 sonrası serilerin sürekliliği ve TÜİK'in revize ettiği hesaplama yöntemi nedeniyle Yİ-ÜFE (Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi) tercih edilmiştir.

Bu dönemde uygulanan enflasyon düzeltmesi, vergi matrahı odaklı bir yapı taşımakta olup, muhasebe bilgi sisteminin karar destek boyutundan çok, kamusal gelir hesaplamalarına hizmet eden teknik bir mekanizma olarak işlev görmüştür. Parasal olmayan kalemler (maddi duran varlıklar, stoklar, öz kaynaklar gibi) yeniden değerlemeye tabi tutulmuş; buna karşılık parasal kalemler olduğu gibi bırakılmıştır. Tablolarda oluşan farklar, geçmiş yıl zararları hesabına aktarılmış; amortismanlar ve yeniden değerlendirilmiş değerler üzerinden yeniden hesaplanmıştır (Güneş & Uysal, 2024: 7).

Uygulamanın dikkat çeken yönlerinden biri de düzeltmenin sadece 2003 yılı mali tabloları ile sınırlı kalmış olmasıdır. Maliye Bakanlığı tarafından yapılan değerlendirmede, 2004 yılı itibarıyla ekonomide düşük enflasyon dönemine girildiği gerekçesiyle takip eden yıllarda enflasyon düzeltmesinin uygulanmasına gerek görülmemiştir (Terzi & Kıymet Şen, 2024: 127). Bu durum, düzenlemenin yapısal olmaktan çok geçici ve teknik bir çözüm aracı olarak kurgulandığını göstermektedir.

Ayrıca, bu düzenlemenin TMS 29 gibi uluslararası standartlarla bütünleşik olmaması, raporlamada uyumsuzluklara ve uygulamada belirsizliklere yol açmıştır. İşletmelerin çoğu, bu süreçte yeterli yazılım, eğitim ve uygulama rehberliği olmadan mali tablolarını düzeltmek zorunda kalmış; uygulamanın hem vergi boyutunda hem de bilgi üretimi boyutunda sınırlı

başarı sağladığı ifade edilmiştir (Gökçen & Öztürk, 2023: 74). Bu bağlamda 2003–2004 dönemi, Türkiye’de enflasyon muhasebesinin mevzuat düzeyinde ilk kez bütüncül olarak uygulamaya konduğu; ancak süreklilik kazandırılmayan ve uluslararası finansal raporlama ilkeleriyle uyumlu olmayan bir geçiş dönemi olarak değerlendirilmektedir.

3.3. 2023 ve Sonrası: TMS 29 ve VUK Geçici 33 Dönemi

Türkiye’de 2021 sonrası hızla artan enflasyon oranları hem kamusal otoriteleri hem de özel sektör finansal raporlama birimlerini yeniden harekete geçirmiştir. Uzun yıllardır uygulanmayan enflasyon muhasebesi, 2022 yılında çıkarılan 7352 sayılı Kanun ve Vergi Usul Kanunu’nun geçici 33. maddesi ile yeniden yasal zemine kavuşmuş; 2023 yılı finansal tabloları itibarıyla zorunlu hâle getirilmiştir (Keskin, 2024: 900). Bu dönemin önceki uygulamalardan en önemli farkı, Türkiye’de ilk kez hem Vergi Usul Kanunu (VUK) hem de Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) çerçevesinde eşzamanlı ve paralel bir uygulama zorunluluğu getirilmiş olmasıdır. Bu durum, işletmelerin hem vergi otoritelerine hem de finansal tablo kullanıcılarına yönelik iki ayrı düzeltme sistemini aynı anda yürütmesini zorunlu kılmaktadır (Kurtuluş, 2024: 45).

Tablo.3. 2023 ve Sonrası Dönem: TMS 29 ve VUK Geçici 33 Enflasyon Muhasebesi

Uygulama Kriteri	Açıklama
Yasal Dayanak	7352 sayılı Kanun; Vergi Usul Kanunu Geçici Madde 33; Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) 29
Uygulama Süresi ve Kapsam	2023 yılı mali tablolarından itibaren zorunlu; ileriye dönük her yıl yeniden değerlendirme yapılmakta
Yetkili Kurumlar	Kamu Gözetimi Kurumu (KGK), Hazine ve Maliye Bakanlığı, TÜRMOB
Uygulama Amacı	Finansal tabloların gerçeğe uygun sunumu ve vergi matrahının enflasyondan arındırılması
Muhasebe Yaklaşımı	Çift hatlı sistem: TMS 29 (finansal raporlama) + VUK (vergisel düzeltme)
Düzeltilme Yöntemi	Endeksleme yöntemiyle düzeltme; TMS 29 kapsamında parasal kazanç/kayıp hesaplaması
Endeksleme Ölçütü	TÜİK tarafından yayımlanan Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE)
Parasal Kalemlere Yaklaşım	Düzeltilmez; TMS 29 kapsamında parasal kazanç/kayıp hesaplanır
Parasal Olmayan Kalemlere Yaklaşım	Endekslenir; maddi duran varlıklar, stoklar ve öz kaynaklar düzeltmeye tabi
Finansal Raporlama Dili	Türk Lirası; TMS 29 kapsamında enflasyon etkisinden arındırılmış TL değerleri ile
Vergisel Etki	Vergi matrahı, VUK esaslı düzeltilmiş değerler üzerinden yeniden hesaplanır

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: Düzeltme katsayılarında 1994 sonrası serilerin sürekliliği ve TÜİK’in revize ettiği hesaplama yöntemi nedeniyle Yİ-ÜFE (Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi) tercih edilmiştir.

TMS 29, yüksek enflasyonlu ekonomilerde faaliyet gösteren işletmelerin mali tablolarının fiyat düzeyine göre düzeltilmesini zorunlu kılmakta; parasal kalemler hariç tüm finansal tablolarda endeksleme ve enflasyon düzeltilmesi yapılmasını, ayrıca parasal kazanç/kayıp hesaplanarak ayrı bir gösterim sağlanmasını öngörmektedir (Güneş & Uysal, 2024: 10). Buna karşın VUK uygulaması, daha çok vergi matrahını enflasyon etkilerinden arındırmaya yönelik teknik bir düzeltme niteliği taşımaktadır. Yukarıdaki tablo, bu döneme ait uygulamanın temel özelliklerini özetlemektedir.

Tablo 3' de yer alan veriler, 2023 yılı itibarıyla Türkiye'de enflasyon muhasebesinin yeniden yürürlüğe girmesiyle birlikte uygulamaya konulan çift hatlı sistemin kapsamını ve yapısal özelliklerini yansıtmaktadır. Bu dönem, hem TMS 29 kapsamında uluslararası finansal raporlama gerekliliklerini, hem de VUK Geçici Madde 33 çerçevesinde vergi matrahına ilişkin düzeltmeleri içermesi bakımından, önceki dönemlerden önemli farklılıklar göstermektedir. Yasal dayanak, önceki tek eksenli sistemlerin aksine, bu kez hem muhasebe standartlarına hem de vergi mevzuatına paralel biçimde oluşturulmuştur. Bu yapı, işletmelerin yalnızca vergi uyumluluğunu değil, aynı zamanda finansal şeffaflık ve raporlamada uluslararası uyumu da sağlamalarını hedeflemektedir. Uygulama süresi ve kapsamı, ilk etapta 2023 yılı mali tablolarıyla sınırlı görünse de, kamu otoritelerinin her yıl yeniden değerlendirme yapması öngörülmektedir. Bu durum uygulamanın kalıcılığını belirsiz kılmakta, ancak süreklilik sağlandığı takdirde muhasebe sistemine önemli bir dönüşüm getirme potansiyeli taşımaktadır. Yetkili kurumlar bakımından bu dönem, çok paydaşlı bir yapıdadır. Kamu Gözetimi Kurumu'nun (KGK) finansal raporlama boyutunda rehberliği, Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın vergi matrahı hesaplamalarındaki düzenleyici rolü ve TÜRMÖB'un mesleki uygulama desteği, sürecin bütüncül şekilde yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak bu çok aktörlü yapı, rehberlik ve uygulama birliği açısından çeşitli koordinasyon sorunlarını da beraberinde getirebilir. Uygulama amacı, sadece vergi matrahının düzeltilmesiyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda finansal tabloların gerçeğe uygun şekilde sunulmasını da hedeflemektedir. Nitekim Çukacı ve Canpolat (2024) tarafından imalat sektöründe yapılan ampirik bir çalışmada da, enflasyon muhasebesi uygulamasının bilanço ve gelir tablosu kalemlerinde önemli nominal değişimlere yol açtığı ve raporlamada daha gerçekçi sonuçlar sağladığı tespit edilmiştir. Bu yönüyle 2023 sonrası dönem, muhasebe bilgisinin işlevselliğini artırmaya yönelik daha yapısal bir anlayışı temsil etmektedir. Muhasebe yaklaşımı, önceki uygulamalardan farklı olarak, çift hatlı raporlama modeline dayanmaktadır. TMS 29 uluslararası finansal raporlama ilkelerine göre tabloların düzeltilmesini zorunlu kılarken, VUK ise daha çok vergiye esas bilgiler açısından mali tabloların revizyonunu önermektedir. Bu durum, işletmelerin aynı veriye iki farklı yöntemle yaklaşmasını zorunlu kılmakta ve teknik, operasyonel ve yazılımsal karmaşıklık yaratmaktadır. Düzeltme yöntemi, TMS 29 kapsamında parasal kazanç ve kayıpların ayrı hesaplanmasını ve parasal olmayan tüm kalemlerin Yİ-ÜFE ile endekslenmesini içerir. VUK tarafında ise sadece yeniden değerlendirme söz konusudur; parasal kazanç/kayıp ayrımı yapılmaz. Bu fark, bilgi üretiminde derin yöntemsel ayrışmaya neden olmaktadır. Endeksleme ölçütü olarak TÜİK tarafından yayımlanan Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE) esas alınmaktadır. Bu uygulama tek tip veri kullanımını sağlasa da, TMS 29'un dönem ortalaması, yılsonu ve ilk gün endekslerini ayrı ayrı kullanma zorunluluğu, hesaplamalarda

dikkatli teknik yorum gerektirir. Parasal kalemler, TMS 29'a göre düzeltilmemekte; ancak bu kalemler üzerinden parasal kazanç veya kayıp hesaplanarak gelir tablosunda ayrı gösterilmektedir.

Parasal kazanç veya kayıp, enflasyon muhasebesinin en kritik analiz alanlarından birini oluşturmaktadır. Parasal varlıklar (nakit, alacaklar vb.) ile parasal borçlar (ticari borçlar, krediler vb.) nominal değerle taşındıkları için, yüksek enflasyon dönemlerinde satın alma gücündeki değişimden doğrudan etkilenmektedirler. Enflasyonist ortamlarda parasal kalemlerin reel değer kaybı ya da kazancı, işletmelerin mali yapısı üzerinde önemli sapmalara yol açabilmektedir. Bu nedenle, enflasyon düzeltmesine tabi finansal tablolarda parasal kalemler üzerinden hesaplanan kazanç veya kayıplar, gelir tablosunda ayrıca raporlanmakta ve net işletme sermayesinin analizine yönelik temel bir gösterge olarak değerlendirilmektedir.

Bu hesaplamanın teorik arka planı, muhasebe literatüründe "sermaye koruma" yaklaşımı ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle Edwards ve Bell (1961)'in öncülüğünü yaptığı ekonomik ölçüm teorisi, parasal kazanç/kayıp analizini sermaye değerinin reel olarak korunması ilkesi çerçevesinde temellendirmiştir. Bu bakış açısı, işletmenin yalnızca nominal değil, reel sermaye bütünlüğünü de gözeten bir muhasebe sistemi inşasını gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda, parasal kazanç/kayıp hesaplaması, sadece teknik bir düzeltme aracı değil, aynı zamanda işletmenin ekonomik gerçekliğe uygun olarak faaliyet sonuçlarını ortaya koyan bir değerlendirme boyutudur.

Uluslararası muhasebe literatüründe bu kavrama ilişkin sınıflandırmalar, parasal net pozisyonun yönüne bağlı olarak gelir veya gider yazılması gerektiği yönünde uzlaşmaktadır. TMS 29 kapsamında, parasal kazanç veya kayıp tek kalem olarak gelir tablosunda gösterilmekte; bu kalem, kullanıcıların işletmenin enflasyon karşısındaki net pozisyonunu analiz etmeleri açısından hayati veri sunmaktadır. Özellikle yüksek parasal borç taşıyan işletmeler, enflasyonun borç erozyonu etkisiyle parasal kazanç elde ederken; yüksek parasal varlığa sahip işletmeler, reel değer kaybı nedeniyle parasal zarar yazmaktadır. Bu dengenin doğru biçimde raporlanması, bilgi kullanıcıları açısından muhasebe sisteminin güvenilirliğini doğrudan etkilemektedir.

Bu muhasebesel ayırım, özellikle enflasyonun net işletme sermayesi üzerindeki etkisini analiz etmek isteyen kullanıcılar açısından önem taşımaktadır. Parasal olmayan kalemler, her iki sistemde de düzeltmeye tabi tutulmaktadır. Ancak VUK'ta bu değerler yalnızca yeniden değerlendirme ile güncellenirken, TMS 29'daki yaklaşım reel değer hesaplamalarına, amortisman yeniden hesaplamalarına ve öz kaynak içi aktarım hükümlerine sahiptir. Bu bağlamda, TMS 29 daha kapsamlı ve analitik bir sistem sunmaktadır. Raporlama dili, Türk Lirası olmakla birlikte, özellikle TMS 29 kapsamında düzeltme sonrası TL'nin reel değerini yansıtan tutarlar kullanılmakta; bu da bilanço ve gelir tablosu kalemlerinde önemli nominal farklar doğurmaktadır. Son olarak, vergisel etki bakımından uygulama doğrudan etkilidir. VUK'a göre düzeltilmiş değerler üzerinden vergi matrahı hesaplanmakta; dolayısıyla amortisman ve yeniden değerlendirme farklarının vergiye etkisi doğrudan ortaya çıkmaktadır. TMS 29'da ise vergisel sonuçlar değil, raporlama kalitesi ve gerçeğe uygun sunum ilkesi ön plandadır.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Enflasyonun yüksek seyrettiği ekonomik dönemlerde, finansal raporlama sistemlerinin paranın satın alma gücündeki değişimleri yansıtamaması, işletmelerin mali tablolarında yanıltıcı sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, enflasyon muhasebesi uygulamaları; gerçeğe uygun değerlendirme, bilgi şeffaflığı ve karar destek işlevi açısından muhasebe sistemleri için vazgeçilmez bir unsur hâline gelmiştir. Türkiye’de enflasyon muhasebesine ilişkin gelişim süreci ise dönemsel olarak değişen ekonomik koşullara, kurumsal yapılara ve yasal düzenlemelere bağlı olarak şekillenmiştir.

1980–2002 döneminde yürütülen teorik tartışmalar ve sınırlı uygulama örnekleri, Türkiye’de enflasyon muhasebesine yönelik kavramsal bir zemin oluşturmuştur. Ancak bu dönemde uygulama birliği, teknik yeterlilik ve yasal dayanak eksiklikleri nedeniyle sistematik bir çözüm geliştirilememiştir. 2003 yılında yürürlüğe giren 5024 sayılı Kanun ile birlikte, Vergi Usul Kanunu kapsamında ilk defa yasal temelli bir uygulamaya geçilmiş; ancak bu düzenleme sadece 2003 mali tablolarıyla sınırlı kalmıştır. Uygulamanın süreklilik kazanamaması ve sadece vergi matrahı düzeltmesine odaklanması, bilgi kullanıcıları açısından beklentileri karşılayamamıştır.

2023 yılı itibarıyla yürürlüğe giren 7352 sayılı Kanun ve TMS 29’un eş zamanlı uygulanmasıyla birlikte, Türkiye’de çift hatlı bir enflasyon muhasebesi modeline geçilmiştir. Bu yeni modelde hem vergi mevzuatına hem de uluslararası finansal raporlama standartlarına dayalı olarak finansal tablolar düzeltilmekte; işletmeler, vergi otoriteleri ve finansal bilgi kullanıcıları için iki ayrı düzeltme süreci yürütmektedir. Bu yaklaşım, bilgi üretiminin doğruluğunu ve karşılaştırılabilirliğini artırmayı hedeflese de, aynı döneme ilişkin iki farklı mali tablo setinin hazırlanması gerekliliği; uygulamada ciddi teknik, operasyonel ve bilişsel yük oluşturmaktadır.

TMS 29 kapsamında işletmelerin parasal olmayan kalemlerini fiyat endekslerine göre düzeltmesi ve parasal kazanç/kayıpları ayrı raporlaması, gerçeğe yakın bilgi üretimi açısından önemli bir kazanım sağlamaktadır. Öte yandan, VUK esaslı düzeltme işlemleri yalnızca vergi matrahına yönelik kurgulanmış olup; işletmelerin faaliyet sonuçlarını ekonomik gerçekliğe uygun şekilde sunma işlevinden uzaktır. Her iki sistemin aynı anda işletilmesi, uygulayıcılar açısından hesaplama karmaşası, yorum farklılığı ve sistemsiz uyumsuzluklar doğurmaktadır; bu durum, özellikle KOBİ’ler başta olmak üzere birçok işletme için sürdürülebilirlik sorunu yaratmaktadır.

Enflasyon muhasebesinin başarılı biçimde uygulanabilmesi için mevzuat bütünlüğünün sağlanması, standart uygulama rehberlerinin geliştirilmesi ve işletmelere teknik destek sunulması büyük önem taşımaktadır. Özellikle kamu otoritelerinin hazırladığı kılavuzların sektörel örneklerle zenginleştirilmesi; muhasebe yazılımlarının yeni sisteme entegre edilmesi; meslek mensuplarına yönelik düzenli eğitim programlarının oluşturulması sürecin başarısını doğrudan etkilemektedir. Ayrıca uygulamanın ilk yıllarına ilişkin veri ve bulguların sistematik biçimde izlenmesi, gelecekteki yasal ve kurumsal düzenlemelere ışık tutacaktır. Bu bağlamda gelecekte yapılacak çalışmalarda, enflasyon muhasebesinin sadece finansal tablo düzeyinde

değil, aynı zamanda yatırım kararları, vergi tahsilatları ve şirket performans göstergeleri üzerindeki etkileri çok boyutlu olarak analiz edilmelidir. Ayrıca, çift hatlı sistemin işletmelere olan maliyet-yarar ilişkisi, finansal analizciler, bağımsız denetçiler ve yatırımcılar nezdinde bilgi asimetrisini azaltma kapasitesi gibi yönlerden ampirik olarak incelenmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede, enflasyon muhasebesine yönelik uluslararası düzenlemelerin de yeniden gündeme gelmeye başladığı görülmektedir. Nitekim Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), 2024 yılı itibarıyla yüksek enflasyonlu ekonomilere yönelik mevcut uygulamaların gözden geçirilmesini amaçlayan bir tartışma metni (DP/2024/1) yayımlamış ve özellikle çift hatlı raporlama ihtimallerini değerlendiren görüşleri toplamaya başlamıştır. Türkiye'deki güncel uygulamanın, bu sürece ampirik veri ve uygulama deneyimi bakımından katkı sunabilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda ilerleyen çalışmalarda, IASB'nin normatif yaklaşımı ile Türkiye uygulamasının yapısal ve operasyonel düzeyde karşılaştırılması, literatüre önemli bir yönlendirme sağlayacaktır. Türkiye örneğinden hareketle, gelişmekte olan ülkelerde enflasyon muhasebesi uygulamalarının sürekliliği ve etkisi üzerine karşılaştırmalı analizler yapılması da akademik literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağaya, N. (2023). 555 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ve TMS 29 Standardı kapsamında enflasyon muhasebesi üzerine bir değerlendirme. *Verimlilik Dergisi*, 2(1), 44–60.
- Akçay, S. (2024). Türkiye'de yeniden yüksek enflasyonla birlikte enflasyon muhasebesi süreci ve bir uygulama. *Malatya Turgut Özal Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 104–123.
- Akgemci, A., Kısakürek, M. M., Kulaklı, A. P., & Özçil, A. (2024). Enflasyon düzeltmelerinin firma performansı üzerindeki etkisi: İmalat sektöründe TOPSIS yöntemiyle bir uygulama. *Denetim ve Güvence Hizmetleri Dergisi*, 4(2), 162–187.
- Alexander, D. & Britton, A. (2004). *Financial Reporting*, 6th ed., Thomson Learning.
- Çukacı, Y. C., & Canpolat, İ. (2024). Enflasyon muhasebesi uygulamasının işletmelerin finansal tabloları üzerindeki etkisi: İmalat sektöründe bir uygulama. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(42), 70–97.
- Edwards, E.O. & Bell, P.W. (1961). *The Theory and Measurement of Business Income*. Berkeley: University of California Press.
- Gökçen, M., & Öztürk, A. (2023). Enflasyon muhasebesi uygulamasının işletmelerin finansal yapıları üzerine etkileri: Oran analizi ile bir inceleme. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF Akademik Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 62–88.
- Güneş, R., & Uysal, M. (2024). 555 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ve TMS 29 Standardı kapsamında enflasyon muhasebesi üzerine bir değerlendirme. *Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 1–21.
- IASB (2018). *Basis for Conclusions – IAS 29 Financial Reporting in Hyperinflationary Economies*. International Accounting Standards Board.

- IASB. (1990). *IAS 29: Financial Reporting in Hyperinflationary Economies*. International Accounting Standards Board.
- IASB. (2024). DP/2024/1: *Financial Reporting in High Inflationary Economies – Discussion Paper*. International Accounting Standards Board. [Erişim adresi: <https://www.ifrs.org/>]
- Keskin, A. (2024). Türkiye’de enflasyon muhasebesine yönelik uygulamalar ve tarihsel gelişim: 1980’lerden 2003 yılına. *Kamu Yönetimi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(34), 890-910.
- Kurtuluş, M. E. (2024). Yasal mevzuat ve uluslararası muhasebe standartlarına göre enflasyon muhasebesi ve bir uygulama [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Terzi, S., & Kıymet Şen, İ. (2024). Enflasyon düzeltmelerinin finansal tablolara etkisi: Borsa İstanbul üzerine araştırma. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 126–148.
- Yücel, M. (2022). Enflasyon muhasebesi ve parasal kazanç/kayıp hesaplaması. *Muhasebe ve Denetim Uygulamaları Dergisi*, 23(1), 112–125.

Finansman/ Grant Support: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
The author(s) declared that this study has received no financial support.

Katkı Oranı / Author Contributions: Yazar(lar) bu makaleye eşit oranda katkıda bulunmuştur.
The author(s) contributed equally to this article.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.
The authors have no conflict of interest to declare.

Açık Erişim Lisansı / Open Access License: Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).